

Fran Vrban

SVF.CI JOŠ ŠUTE

Dobro je živjeti u vremenima brzih društvenih promjena.

Aktivni ljudski vijek u takvim vremenima dovoljno je dugačak da se, kad se uoče prilike, na vrijeme izvrši osobno, društveno, poslovno ili nacionalno prestrojavanje potrebno za iskorištenje ponuđenih šansi. Mogućnost donekle pouzdanog kratkoročnog prognoziranja na ekonomskom ili političkom polju potiče stvaranje zaključka da se budućnost ljudi, poslovnih ili nacionalnih zajednica, pa i ljudskog roda kao cjeline, nalazi isključivo u čovjekovim rukama.

Međutim, u takvim vremenima, ako se pamćenje ne ispi-azni s predumišljajem, ljudima se pruža prilika da usporede situaciju u kojoj se nalaze društva ili oni sami s onom za koju su mislili da će biti stvorena ostvarenjem planova »zacrtnih« u nedavnoj prošlosti i nada položenih u određenu ideologiju ili životnu strategiju. Brzina kojom promjene donose nove situacije omogućuje ljudima da ocijene djelotvornost svog stava, svoje vjere i svoje prakse, te pruža (jer pojedinci još imaju nešto životnog vremena i životnih sokova) mogućnost preinake života, promjene stava ili korekcije iščekivanja. U slučaju raskoraka između očekivanja i zbilje, vrijeme brzih promjena nudi bezbolno obraćenje, jer su razlozi za nj obično vrlo evidentni. Obraćenje postaje prirodnom čovjekovim potezom, koji često izgleda neizbježan.

Prije stotinu i deset godina John Ruskin, profesor lijepih umjetnosti, rekao je u svom inauguralnom predavanju u Oxfordu;

*Pred nama se otvara najuzvišenija sudbina za koju je ikada
ijedna nacija imala priliku da je prihvati ili odbaci. Mi smo još
uvijek rasno nedegenerirani; rasa koja je mješavina najbolje sje-*

verne krvi. Mi... još uvijek raspolažemo čvrstinom da vladamo i milošću da slušamo... Zar vi, mladost Engleske, nećete opet učiniti svoju zemlju prijestoljem kraljeva, otokom žezla, izvorom svjetla za cijeli svijet, središtem mira, gospodaricom učenosti i umjetnosti? . . . To je ono što Engleska mora učiniti ako ne želi propasti; ona mora čim prije naći kolonije, koje će uspostaviti njezini najvredniji i najenergičniji sinovi, grabeći svaki plodni komad neiskorištenog tla na koji se može stupiti nogom, učeći tamnoj svojoj kolonisti da se vrhunska krepost sastoji u vjernosti njihovoj domovini i da je njihov prvenstveni cilj unaprijediti vlast Engleske na kopnu i moru.

Engleska je bila prigrabila kolonije, ali je ipak, protivno Ruskinovu proročanstvu, propala u smislu »prvenstvenog cilja« kako ga je on predočio ondašnjoj generaciji. Danas na ispunjenje ili promašaje proročanstva poput Ruskinova ne treba čekati osamdeset godina.

Od šesnaestog stoljeća Engleska je bila majstor kolonijalnih osvajanja nadigravši Španjolce i Portugalce, koji su svoja kolonijalna osvajanja započeli nekoliko desetljeća prije Engleza. Međutim, Englezi nisu računali da će tehnološka i industrijska evolucija koju su oni započeli doživjeti pravi procvat u Americi, njihovoj bivšoj koloniji, koja je imala sva svoja tržišta i potrebne sirovine nadohvat ruke, sve na jednom kontinentu, na kojem su jedine barijere uspjehu bile lijenost ili nebriga.

Amerika je kasnije izgradila supertehnološku civilizaciju koja je bila zasnovana na društvenoj efikasnosti u kojoj su pojedinačni doprinosi postali anonimni, zahvaljujući bogatstvu sirovinama i tehnologiji koja je prestala biti monopol izumitelja-poduzetnika kao što je bio slučaj na ulasku u naše stoljeće sa Fordom, Edisonom, Carnegyjem ili Teslom. U pedesetim se godinama ovog stoljeća činilo da nema granica zadovoljenju zahtjeva potražnje do te mjere da se prionulo uz umjetno održavanje i poticanje sve »nepotrebnijih« potreba. Razuzdana potražnja, koja je zahvatila sve slojeve društva, nametnula je potrebu za stranom sirovinskom bazom, vanjskim tržištima i, dosljedno tome, za napuštanjem izolacionizma.

Amerika se neočekivano brzo suočila sa situacijom u koju su je ugorali »poslovni« principi koji su predstavljali praktičnu, društvenu primjenu puritansko-kalvinističkog Creda o osobnom uspjehu, ili bar osobnom društvenom doprinosu kao zalogu osobnog spasenja. Puritanci su se prisilno izolirali od Evrope koja, s jedne strane, nije nikada bila voljna da izgradi evropski imperij, ali koja je, s druge strane, uporno zastupala određene principe komunalizma u pristupu socijalnim, političkim i ekonomskim pitanjima. Da bi održala i povećala efikasnost i visoke profite, Amerika se odlučila na uvoz radne snage, prvo iz crne Afrike, a onda, kako je tehnologija zahtijevala kadrove s višom spremom i finijim vještinama, na uvoz »crnaca« iz Evrope. Mentalitet kasnijih imigranata, osobito nakon građanskog rata krajem prošlog stoljeća, nije uio gotovo ništa zajedničko s puritanskim, pragmatičkim osnivačima -Amerike. Novi su se doseljenici regrutirali iz »katoličkih«, komunah-

stičkih krajeva Evrope (Irska, Italija, Poljska), iz Afrike ili među Židovima koji su živjeli u hegemonističkim, diktatorskim ili totalitarističkim režimima. Za sve tri spomenute kategorije useljenika može se kazati da su imali snažan osjećaj zajedništva i solidarnosti, koji su donosili iz svojih zavičaja (možda samo baziranom na siromaštvu i zaostalosti). Taj je osjećaj bio mnogostruko pojačan nepovoljnim tretmanom koji ih je dočekao u novoj domovini.

Amerika se početkom stoljeća duboko interesno i ideološko podijelila na privrženike anglosaksonskog establišmenta i na nekoherentan, ali homogen blok novih doseljenika, koji je s vremenom postao simbioza najbogatijih nosilaca »novog« kapitala i najsiromašnijih američkih slojeva. Amerika danas nije podijeljena linijom koja razdvaja bogatstvo od neimaštine, nego linijom koja odvaja privrženike dogmatskog kapitalizma (zasnovanog na puritanskom izolacionizmu) od baštinika katoličko-židovsko-cmačkog komunalizma.

Za svrhu koja se želi postići ovim člankom dovoljno je kazati da su principi na kojima je zasnovan društveni, politički i privredni život Amerike očito neadekvatni. Slabost američkog društva kao cjeline, koja se očituje u političkoj, vojničkoj i diplomatskoj nemoći američke države, posljedica je osnovnih preokupacija američkog biznisa i puritanskog životnog Creda. Američki biznis ne služi pučanstvu Amerike nego svojim vlastitim dogmatskim principima profita.

Amerika je nakon drugog svjetskog rata izgurala iz nekadašnjih kolonija evropske kolonijalne sile koje su, iscrpljene ratom i suzbijanjem revolta u kolonijama, shvatile da je profitabilnije držati i financirati dobre istraživačke laboratorije nego skupe kolonijalne armije. Nakon sueske krize počela je nova povijest Evrope, bez carstva koje je bilo odbačeno pristajanjem Engleske uz reformaciju i zamijenjeno utakmicom u kolonijalnim osvajanjima, ali i bez kolonija koje su dugo bile stožer evropskog ekonomskog sustava i uzrok evropskih internih sukoba. Amerika se činila krajem pedesetih i početkom šezdesetih godina našeg stoljeća neprijepornim gospodarom svijeta, neizostavnim arbitrom svih svjetskih nesporazuma i nezamjenjivim zalogom slobode naroda i zaštitnikom »ljudskih« sloboda i prava. U ciglih deset godina od svog političkog i ekonomskog klimaksa, Amerika se pretvorila u nepouzdanog »zaštitnika«, nemoćnog saveznika i konfuznog predvodnika »zapadnog« svijeta. Svijet se za mnoge postavio »tumbe« u nepunih deset godina od kubanske krize do kraja vijetnamskog rata. Opadanje snage i utjecaja Amerike izraz je duboke krize kapitalizma kao privrednog i društvenog poretka i profita kao osnovnog principa tog poretka.

Uzrok takvom naglom prevratu leži u svjetskoj distribuciji sirovina, koje su postale osnova tehnološkog sustava koji je kapitalizam izgradio kaito bi ostvarivao svoje uske interese. Amerika danas treba uvozne sirovine, strana tržišta i prijatelje pa mora na novim osnovama zasnovati nacionalni život i međunarodne odnose. Koliko će efikasnosti u nacionalnom životu i utjecaja u međunarodnim odnosima osigurati njezini novi principi, zavisit će od spremnosti pučanstva da uvidi novu stvarnost svjetskih političkih i ekonomskih odnosa.

Iluzija građanskih sloboda što ih u dijelovima kapitalističkog svijeta uživaju i najniži i u tehnološkom svijetu najnevažniji slojevi zasnovana je na tehnološkoj efikasnosti kapitalističkih društava, koja nije samo slika principa društvenog poretka nego i rezultat historijskih uvjeta i sirovinske osnove koja je omogućila društvenu efikasnost. Međutim, privid efikasnosti kapitalističkih principa nije omeo socijalističke zemlje, a posebno ne onu koja je politički i ekonomski naj snažnija, da kao glavnu pogonsku snagu rastuće društvene efikasnosti socijalističkih zemalja usvoje usavršavanje i transfer efikasne tehnologije i da u praksi potisnu usavršavanje i razvitak principa koji su omogućili stvaranje tih društava. Iskorištavanje i prodaja mineralnog blaga pokazali su se efikasnijim od razvijanja društvene svijesti. Tako su se, na iznenađenje mnogih, oba svjetska ekonomska kolosa našla u tehnološkoj i sirovinškoj utakmici, zanemarujući principe vlasništva i diobe nacionalnog dohotka i ostatka dohotka.

U prošlom stoljeću, kada je Marx nastojao da kaptira vječne zakone nacionalnih ekonomija, činilo se da je osnovni društveni sukob determiniran odnosom rada i kapitala. Sirovina je u to vrijeme obično bilo na raspolaganju na domaćem tlu, ili su stizale iz nejednoliko rízdijeljenih kolonija. To je bilo vrijeme tehnologije zasnovane na željezu i ugljenu — vrijeme vodene pare. Danas se čini da je osnovni društveni i svjetski sukob determiniran odnosom sirovina i tehnologije. Zato su svjetska partnerstva i prijateljstva zasnovana na sasvim drugim osnovama nego prije stopedeset godina. Čini se da je klasna sohdarnost izgubila osnovu i opravdanje u svjetskim ekonomskim odnosima. Solidarnost opet postupno dobiva nacionalne, rasne ili čak konfesionalne osnove, ali se iza toga kriju pravi razlozi — tehnologija i sirovine. Izgleda da se svijet i ljudska evolucija vraćaju natrag.

Svijet u kojem živimo ubrzano postaje jednim ekonomskim poretkom. Za mnoge će kao iznenađenje doći odbacivanje današnjih šablona podjele svijeta na kapitalističke ili »slobodne« zemlje i na socijalističke ili »demokratske« zemlje. Te su šablone možda imale opravdanje jedanput u prošlosti, ali i ta tvrdnja teško nalazi dokaz u svijetu koji se mijenja. Korijeni promjena djeluju skriveno i postupno poput kvasca. Vrijeme iščezavanja dugotrajnih obmana stupa ubrzanim koracima. Svijet postaje jedan i prestrojavanja koja se sada uspostavljaju i uhodavaju postat će zbiljom mnogo prije nego se nadaju i najveći pesimisti.

Ovdje je dobro da se prisjetimo Izaije koji je stoljećima prije pojave kršćanstva, za koje je on neobično zaslužan, shvatio da je sudbina Izraela određena događajima koji se odvijaju na tako širokoj skali da ni sile koje su bile mnogo snažnije od Izraela ne mogu utjecati na ishod nacionalne sudbine. Zato je i on najavio dolazak Mesije kao sluga, koji će se slabošću suprotstaviti siH kojoj se ne može oduprijeti snagom. Mesija, Izaijin i naš Mesija, treba da okupi slabe da suzbiju zlo koje se služi snagom. Sila i nasilje mijenjaju formu i pod plaštem osiguranja reda i poretka nastoje da nametnu ne funkcionalnu i uravnoteženu vlast, nego sustav eksploatacije koji ne može opstojati bez određene doktrine ili ideologije koja se dogmatski nameće. Nametnuta

ideologija postaje ubrzo okamenjena i pretvara se u tamnicu snaga koje su je uspostavile. Suprotstavljanje slabosti sili koja uspostavlja »mir« i poredak omogućuje potrebnu i poželjnu ravnotežu, u kojoj se pravu ili pravima suprotstavlja sloboda odricanja od prava i oslanjanja isključivo na ljudske potrebe.

Ovaj smo sažetak opisa procesa promjena koji se odvija na svjetskoj sceni uključili u ovaj članak isključivo zato da bismo podsjetili čitaoce kako je nekršćanski i »heretički« bilo oslanjanje na određene snage u dalekoj, nedavnoj ili neposrednoj prošlosti. Ili čak u sadašnjosti. Mnogima je ovo oslanjanje bilo dio osobnog Creda. Sila je nepouzdana i opasna i kad se s njom suočava i kad se njome služi. To jednako vrijedi za ekonomsku, političku ili fizičku silu.

Prateći povijest kršćanstva ili Crkve, ostajemo zapanjeni neprestanim oklijevanjem kršćana da se odreknu oslanjanja na mogućnost upotrebe nečije sile i da prepuste sudjelovaje u ravnoteži sila snagama koje su pozvane da se brinu za organizaciju ljudske borbe za opstanak, odnosno za uređenje ekonomskog sustava. Crkva se dugo nije mogla pomiriti s prepuštanjem vlasti u ruke onih koji su željni vlasti, koji ne nalaze mnogo smisla izvan sfere borbe za opstanak. Potpunim i bezrezervnim prepuštanjem utjecaja u području društvenih odnosa snagama koje su nezamjenjive u tom poslu ujedno bi se na te snage prenijela uktipna odgovornost za funkcioniranje društvenog i ekonomskog poretka. Povlačeći se isključivo u područje međuljudskih odnosa, u područje odnosa prema bližnjima. Crkva bi u isto vrijeme prionula uz misiju za koju je bila osnovana, ah i prisilila snage vlasti da funkciju vlasti obnašaju odgovorno i djelotvorno.

Isus je ljudsku komponentu vjere u pravoga živoga Boga ograničio i identificirao s brigom za bližnjega (Tereza Martin bi kazala: onoga koji nije biran i izabran), koja mora biti ravna brizi za samoga sebe. Gotovo je suvišno spominjati smisao Isusova odgovora na upit o plaćanju poreza onima koji su uspostavili svoju vlast. Vraćajući Cezaru njegov novčić, Isus je skinuo sa sebe svu odgovornost za reguliranje borbe za opstanak i natovario na »carska« leđa odgovornost za ono za što je carstvo prisvojilo sva prava. Isus je plaćanjem poreza kupio svoju vlastitu slobodu — slobodu za djelovanje u području za koje je imao poslanje.

Lansirajući svoju doktrinu, novi zakon, o izjednačavanju važnosti ljubavi prema Bogu i prema bližnjemu, Isus je postavio kamen temeljac za »društveni« stav svojih sljedbenika. Ljubav prema bližnjemu mora biti jednaka ljubavi prema samom sebi. Briga za potrebe bližnjega ne smije za ljude koji žele Isusu i Bogu gledati otvoreno u lice biti manje intenzivna od brige za sebe samoga. Ljudima i institucijama na kojima počiva vlast prepušta se pozitivna i konkretna izgradnja društvenih odnosa, ali im se stavlja do znanja da osnovni kriterij za vrednovanje rezultata uspostavljenog društvenog poretka ne može nikada biti prepušten onima kojima je dano da vladaju, odnosno upravljaju. Isus je ujedno deklarirao da se njegovi sljedbenici nikada neće prihvatiti sile

u suprotstavljanju sili, vlasti i upravi. Isus je zato okupljao ljude kojima nije stalo do nadmetanja u društvu, kojima nije stalo do natjecanja, a koje je tradicionalni rječnik nazivao poniznima.

Bilo bi površno i plitko smatrati Isusa socijalnim reformatorom koji je došao da uspostavi novu socijalnu ravnotežu. Isus je bio Božji Sin koji se pojavio da spašava ljudski život, a ne da se brine za borbu za opstanak. Isus je jednostavno prepustio »jakima« da se glože oko vlasti. On se bio potpuno posvetio spašavanju ljudskog života, naglašavajući potrebu da ljudi prionu uz svoj život, a ne uz individualnu ili kolektivnu borbu za opstanak. Ispalo je tako da se u prvim stoljećima poslije njegove pojave uspostavila nova društvena ravnoteža kao nusprodukt novog životnog stava među dvadeset posto pučanstva Rimskog carstva.

Imajući u vidu kategoričnost Isusovih teza o ljudskom životu i njegovu smislu te temeljitost Crkve u pridržavanju i deklarativnom podupiranju Isusovih teza, iznenađuje sporost i neefikasnost kršćana u širenju životnog stava koji je Isus promovirao. Za kršćane i njihove zajednice nikako se ne može tvrditi da su bili pasivni, društveno pasivni. Vjerojatno bi bilo točnije kazati da su bili društveno previše aktivni. U čemu je onda manjkavost? Što je uzrok sporosti u promicanju Evanđelja?

Brzina kojom je promicano Evanđelje u toku dvadesetstoljetne povijesti Crkve imala je različite vrijednosti u različitim razdobljima i u različitim geografskim područjima. Bilo bi zanimljivo načiniti »komparativnu« studiju prirasta broja kršćana u različitim vremenima i u različitim krajevima svijeta i staviti taj prirast u korelaciju s nekim značajnijim parametrima kao što su: autoritet uspostavljene vlasti i njena sklonost Crkvi, migracije pučanstva i koloniziranje teritorija, prirodni priraštaj pučanstva i stanje nacionalnih ili rasnih manjina, tehnološki razvitak i ekonomska situacija, stanje rata ili mira i revolucije, zatvorenost društvenog sustava i kulturni pokreti ili preporodi. Bilo bi vrlo korisno ako bi takva studija mogla dati numeričke faktore korelacije kako je to uobičajeno u statistici.

Uvjereni smo da bi bilo ili veoma zabavno ili veoma instruktivno egzaktno poznavati stupanj u kojem su evangelizaciju potpomagale ideje koje su dominirale trima velikim civilizacijama koje su se suočile u Palestini u vrijeme Ivana Krstitelja, odnosno Isusa. Tri idejna sustava na kojima su Rimljani, Grci i Židovi gradili svoje sisteme društvenog opstanka bila su odbačena od strane Isusa vrlo kategorički, ali su svoje izdanke ponovo pustila u tlo evropskog kršćanskog komonvelta. Red, zakon i disciplina donijeli su bogat ulov u doba karolinških osvajanja. Širenje pismenosti i razvitak gospodarskog života unaprijedili su i uzvisili kršćanske ideale u doba benediktinske privredne reforme u Evropi. Kolektivizacija osobne identifikacije donijela je intenzifikaciju gorljivosti i privrženosti u vremenima turske i saracenske opasnosti i unutrašnje inkvizicijske stege.

Ukratko, kršćanstvo se uza sve napore oko prodora u predjele svijeta koji nisu bili pod utjecajem Grčke, Rima ili Izraela afirmiralo kao religiozna i društvena pojava s očitim regionalnim karakterom. Kršćan-

stvo je postalo stvar Evrope i ono je dijelilo sudbinu što su je donosile plime i oseke gospodarskog, društvenog i kulturnog razvitka Evrope. Kršćanske su ideje, kako su bile formulirane nakon početka participiranja Crkve u vlasti, izgubile svoju društvenu ulogu s uspjehom reformacije. Uravnotežena idejno-kulturna orijentacija kršćanstva, što su je promovirali romanski katolički narodi, migrirala je preko protestantsko-puritanske pragmatičke poslovnosti anglosaksonskih naroda u nacionalni kult što ga s uspjehom već duže vrijeme promiču slavenski narodi. U slijedećih nekoliko decenija svijet će ponovo i na nov način biti organiziran od strane slavenskih naroda, ali ne na način kako je priželjkivao Juraj Križanić. Ostatak svijeta, izvan-evropski narodi, i nadalje će samo reagirati na evropske inicijative i pokušati na njih utjecati sirovinskim potencijalom.

Organizacija svijeta što će je doživjeti slijedeća generacija neće imati Boga niti kao simbol eksploatacije. Svijet će se polako stapati u jedno orijaško društvo bez spominjanja Imena Božjega. Oseka kršćanstva koja već ispire žale vjere označit će pojavu novog svijeta, u kojem će istinski kršćanski credo biti lišen simbioze s vlašću i borbom za opstanak, lišen podređenosti vječno nedomišljenim teorijama o strukturi vidljivog svijeta i procesima što u njemu teku i lišen prisilne osobne identifikacije. Kršćanstvo se počelo srozavati u Evropi onda kad su eksploatacija i borba za opstanak našle privremene supstitute vjeri u Isusa Krista i prihvatile identifikaciju s uspjehom kao zalag poslušnosti proizvođača i kontrole nad društvenim mehanizmom.

Neuspjeh, odnosno sporost u širenju nebeskog kraljevstva po mom se mišljenju treba pripisati simbiozi izvornog kršćanskog Creda s tekućim i dominantnim ideologijama opstanka.

Čemu treba pripisati pojavu vakuuma u kršćanskom vjerovanju, koji je privukao apsolutno nekršćanske vrijednosti kulta osobnih ljudskih kvaliteta, osobnog društvenog doprinosa, kulta društvene efikasnosti i kulta prilagodbe kolektivu bez obzira na njegovu sudbinu? Zaoštajući za društvenim i tehnološkim razvitkom, kršćanstvo je nastojalo smanjiti razmak s umaklim liberalnim i pragmatističkim doktrinama isповijedajući prilagodbu svijetu u kojem se počelo osjećati strancem. Nadajući se da će srozavanje ljudskih, duhovnih i moralnih kriterija imati svoj kraj prije njihova potpunog iščeznuća, kršćanstvo se — priznalo to odlukama koncila, kongregacija, mitinga i konferencija ili ne — nastojalo prilagoditi svijetu koji je bio još samo priviđenje. Aggiornamento se pokazao kao prilagodba svijetu koji propada ili koji je već propao, iako to nije bila namjera kovača te riječi. Prema duhovnoj »domino teoriji« padali su jedan po jedan bastioni kršćanstva koje je bilo u simbiozi s vlašću, kršćanstva koje je bilo klasno opredijeljeno.

Vakuum u koji su nahrupile suparničke ideje stvoren je beskrvnom i beživotnom interpretacijom života Isusa, kao osnivača kršćanstva i njegove ideje o novom ljudskom svijetu koji je on nazivao Božjim kraljevstvom.

Isus je svojim učenicima i sljedbenicima dao jedan jedini praktični savjet: slijediti njega, njegov život i njegovu istinu o svijetu i životu.

Nasljedovanje Isusa prihvaćeno je kao jedini kriterij ulaska u Božje kraljevstvo, ali je značenje riječi »nasljedovanje« ili »slijeđenje« dobilo nakon briljantnog početka širenja Božjeg kraljevstva interpretaciju koja je bila zemaljski, društveno ili, kako bi Isus kazao, tjelesno, odnosno svjetovno obojena.

Nasljedovanje je tumačeno i shvaćeno, ono se još dobrim dijelom tumači i shvaća kao ideološka privrženost, kao partijska lojalnost, kao dosljednost jednoj liniji pri čemu je sva odgovornost pripala vodstvu, vođi, u kršćanskom slučaju Isusu. Nasljedovanje se nastojalo kanalizirati određenim pravima, poticati biranim primjerima realiziranim životima istaknutih i »zaslužnih« Isusovih sljedbenika i ujarmiti u strategije koje su se mijenjale kako su se mijenjala pravila društvenih uređenja. Isus se sam bio okomio na legalističku interpretaciju Mojsijeva zakona, koja je skupa s proročkom opozicijom bila čedo imperijalnog judaizma začetog od Saula, raspirenog od Davida i eskaliranog od Salomona. Obračun što ga je Isus, oslanjajući se na proročku disidentsku liniju, izveo sa snagama legalizma u pristupu živom i osobnom Bogu, nije bio evropskim barbarima dovoljno instruktivan pa je izvorno kršćanstvo spalo na izuzetne pojave kao što su bili Franjo iz Asiza ili Te rezija iz Lisieuxa. Ova se nastranost u reviziji Starog saveza, što je nazivamo Novim savezom, koja odgovara proročkoj liniji u Starom savezu, počela smatrati pravilom po kojem vodstvo Crkve treba čekati pojavu izuzetnih sljedbenika Isusa što ih nazivamo izuzetnim svecima. Kao po pravilu, takva se pojava ne smije poticati, nju treba čim kasnije uočiti i priznati, a onda joj na put stavljati prepreke i probe kako se sveci ne bi olako dokopali svoje aureole.

Nasljedovanje u interpretaciji koja je došla do našeg vremena u našem, a i širem lokalitetu ne uključuje inicijativu, rizik, dvojbu, posrtanje, slom, promašaj i prividni neuspjeh. Zato je nasljedovanje u praksi postalo jednako tabanju utrtom prtinom, pristizanju umaklog vlaka, nehatu, nebrizi, lijenosti ili izravnoj oporbi stavu što ga je bio zauzeo sam Isus, koji nije imao koga da nasljeduje, koji je imao divovski dar ljubavi što ga je donio iz ljubavne trojstvene zajednice, i koji je bio zatekao maglovite natuknice što su ih nekada o budućem Mesiji sročili neki od proroka (uključujući onu o jahanju na magaretu kao simbolu društvene nemoći i osobne nevoljkosti za nadmetanjem u svijetu koji propada).

Provirimo u Ivana i njegov opis Isusova oproštaja s učenicima! Petar hoće da fizički slijedi Isusa, da se ne odvaja od njega, da padne skupa s njim. Petar se zaklinje da će ići za Isusom i s Isusom, unatoč Isusovoj izričitoj zabrani da mu se pridruži. Petar bi htio ostati na liniji, bez kolebanja, bez posrtanja, bezbolno u solidarnosti s vođom, u ekstazi vjernosti, pod dopingom veličanstvenosti borbe i uzbuđenosti prkosa, bez dvojbe, bez pitanja, bez života. Petar se nasukao, ne na vlastitu nevjeru, tobože izdajući Isusa, nego na vlastitu nespremnost da padne sam. »I Petar gorko zaplaka.« On je htio da ide kao ovca, a ne kao ovan-zvonar. Htio je da srlja, umjesto da stupa.

Ni Tom.a nije bolje prošao kod oproštaja s Isusom. On bi htio znati put do Oca. Postoji samo jedan put, onaj koji je Isus prokročio za sebe,

put bez markacija, bez prometnih znakova, put koji je uzak, koji krivuda, koji se uočava dok se krči, dok ga krči svatko za sebe, noseći svoj križ. Isus se pitomo zgraža nad nerazumijevanjem što su ga učenici obilatito očitovali, nad pomanjkanjem smisla za orijentaciju i nakon prisnog prijateljevanja s njim.

Filip ne traži da mu se pokaže put, on »samo« traži da mu Isus pokaže Oca. Isus, međutim, nije došao da okuplja »gotovane«. On se grčevito odupire zahtjevima i nasrtanju učenika, iako je tokom večeri, njihove posljednje skupne večeri, zajedničke večere, bio neobično ganut, iako je učenike nazvao prijateljima pred kojima, kako je sam rekao, nije ostavljao ništa u potaji. Isus kao da se boji da otkrije posljednji adut, posljednju tajnu, tajnu bogonašašća, tajnu traganja za Ocem, tajnu nalaženja Oca.

Svatko treba krenuti za Isusom, ali ne kao sluga, ne kao Sancho, nego kao što je išao on sam, kao predvodnik, kao slavodobitnik. Zato Isus kaže da Božje kraljevstvo pripada samo prodornima. Petar je očekivao da zaglavi zajedno s Isusom, na križu u Jeruzalemu, ali se morao nadekati, nahodati i nanositi svoga križa i, konačno, pasti ni bliže, ni dalje nego u Rimu. »Ako vjerujete da imam istinu, činit ćete djela veća i od mojih.« Nasljedovati Isusa u varijanti »uzmi svoj križ i pođi za mnom«, znači ponoviti ono što je Isus sam učinio — iznova, u jedinstvenim društvenim i duhovnim okolnostima, učiniti prodor do Oca poput onog što ga je učinio Isus, zdvojan, bez recepta za ponašanje i poteze, bez znaka da se ispunilo vrijeme i bez garancija za uspjeh. Nasljedovati Isusa znači, teturajući pod vlastitim križem i znojeći se u vlastitom getsemaniju, načiniti ponovni prodor do Oca.

Ivan je, kaže Isus, bio najveći čovjek prije dolaska Božjeg kraljevstva. On je zavijao i zapomagao da nebo pokaže put za probijače, put kako se dolazi do Oca. Isus se odazvao njegovim preklinjanjima, a Ivan se zato uklonio Isusu s puta koji je krčio, ali koji nije umio prokrčiti. Franjo se odmetnuo iz svijeta koji se mijenjao »po neumitnim ekonomskim zakonima«, kao da se radilo o svijetu minerala, bilja i zvijeri, kako bi načinio proboj kakav nitko poslije Isusa nije pokušao načiniti i koji nitko nije izveo uz više suprotstavljanja. Terezija je umakla iz svijeta koji se nije htio mijenjati, koji je tako zavezanih jočijia, da bi sačuvala svoju ljubav i da bi na svoj »specifičan, mali« način izvršila proboj do Oca. Terezija je dobrovoljno uprtila svoj križ, svoje bližnje koje je ostavila izvan Karmela i koje je našla u Karmelu, i noseći svoj križ, proteturala kroz život otkrivajući na zaprepaštenje mnogih staru istinu da se životna bitka ne odvija u svijetu nego u duši.

Nošenje križa ne kvalificira za ulazak u Božje kraljevstvo. Križ nije svrha, nego tehnika, sredstvo i alat koji pomaže da zateturamo bliže Bogu. K Ocu se ne može doći izbjegavajući križ ili uzimajući tuđi križ. Isus nije dopustio Petru da uzme njegov križ, nego je Petar morao čekati na svoj. Isus nas sili da ostanemo sami, da sami probijemo barijerm koja nas dijeli od Oca, iako on sam pozorno prati svaki naš pokret, kako bi se našao uz nas u našim posrtajima.

Međutim, osim što se sam proglasio putem, Isus naglašava da on ima istinu, da je on sam istina. Isus jasno stavlja do znanja da njemu nisu potrebni sljedbenici koji žive u zabludi, koji su žrtve obmane ili samoobmane. Ljudski se život mora proživjeti u istini, a ne u zavaravanju drugih ili samoga sebe. Pristajanje uz Isusa i uz njegov put dolaska Ocu često gubi evidentnost istine i pretvara se u istinski, najoporniji ljudski križ, kako je najbolje iskusi Terezija Martin. Ako se, unatoč pomućenju Isusove istine, i dalje posrće, tetura ili puže Isusovim putem, čovjeku se otvara jedna dublja dimenzija istinitosti, koja ima sijelo u samom ljudskom životu, a koju je još uvijek najrazboritije nazvati pouzdanjem, uvjerenošću ili vjerom. Pouzdanje se u probijanju do Oca često pričinja vrlo tankom, »nepouzdanom« niti, ali se, kad se osvrnemo na prevaljeni put, ono pokazuje žilavom i neodoljivom svezom koja nas nerazrješivo veže za Oca.

Koliko je naša predodžba o Isusu pouzdana? Koliko je naše zaklinjanje da nam je stalo do Isusa vjerodostojno? Koliko je naša propaganda o Isusu istinita? Nismo li životno, praktično *isusovlje* zanemarili za račun kristologije kao teološke discipline, koja nam u ove dane zadaje toliko glavobolje.

Nikako ne mislim da se izlažem poruzi ako ustvrdim da se za pet godina može vrlo lako dogoditi da u kakav župni ured ili redovničku kuću nahrupi skupina mladica ili djevojaka, koji znaju hodati po velegradu i koji su netom završili, recimo, drugu godinu sveučilišnih studija, dakako, uspješno, i da zatraži da bude primljena u bogosloviju ili novicijat jer se želi iskreno posvetiti Bogu. Zamijenimo, međutim, tu moguću situaciju s nemogućom, s jednom jedinom razlikom. Pretpostavimo da se to dogodi danas.

Ako ste svećenik ili redovnik, što biste odgovorili da se to vama dogodi? Odgovorite sami! Ako niste svećenik ili redovnik, zamislite da ste otac ili majka jednog od mladića ili jedne od djevojaka. Što biste poduzeli? Išli biste ili u biskupski dvor ili u policijsku stanicu. Radi čega? Znae i sami!

Ako koji čitalac smatra da se ne treba baviti hipotezama vezanim za životne situacije, neka sebi postavi jednostavno pitanje: Osigurava li Crkva, ili naša Crkva, ili naše crkvene zajednice duhovni okoliš u kojem se može ohrabriti, uvježbati, otkriti ili prepoznati nepovratno traženje Oca? Jesmo li u stanju ponuditi Isusa onima koji traže samo Isusa? Isusa bez primjesa ideologija, posebnih duhovnosti, duhovitosti, Isusa bez privilegije i bez vezane trgovine? (Nedavno mi je jedan naš učitelj duhovnog života kazao da se kao pučkoškolar, vraćajući se sa sata vjeronauka zatekao kako kleči zadivljen sa zrcem pijeska na dlanu, jer je kateheta bio govorio o tome kako se Bog nalazi svuda i u svemu, a da se nakon misničkog ređenja našao naoružan svime, ali bez Boga. To je bio njegov križ.) Situacija u kršćanskim obiteljima nije ništa bolja. Zar prva obeshrabljenja bogotragačima ne dolaze od članova njihovih obitelji, koji po principu »da se Jura osigura« uvježbavaju i podupiru ljudske mišice, vještine i metode koje su potrebne u borbi za opstanak?

Mučno je slušati pitanja bez odgovora, kritike bez prijedloga za poboljšanje situacije, jadikovanje bez ohrabrenja i poticaja!

Naša istina o Isusu djeluje neuvjerljivo do te mjere da se čini da i sami do nje ne držimo mnogo. Zato je osnovni zadatak svakog čovjeka koji traži Oca (ako netko ne traži Oca, a ljudi smatraju da traži, neka kaže da ne traži) da shvati Isusove riječi doslovno i da pokuša primijeniti koji od njegovih savjeta, ali tako da ljudi ne primijete da je počeo shvaćati doslovce neki savjet. Svi se Isusovi savjeti odnose na ovaj ili onaj način na bližnje. Neka mi čitaoci ne zamjere što ću pokušati dati nekoliko trivijalnih prijedloga svećenicima. Neka jedan kod ljetnog »rasporeda svećenika« olakša breme svom bližnjem, svom biskupu, i neka zatraži da bude raspoređen na rad u župu koju ostali odbijaju kao tešku, siromašnu, zabačenu i nereprezentativnu. Zar se nije savjetovao Bogu i bližnjemu? Jedan mi je zagrebački redovnik pripovijedao kako mu je bio koristan odlazak na liječnički pregled u bolničku ambulantu bez uspostavljanja ikakve »veze« sa sestrama redovnicama koje poznaje i koje rade u ambulanti u koju je išao na pregled. Neka još koji pokuša učiniti isto. Zar neće dijeliti sudbinu bližnjih koji nemaju nikakvu »vezu« na kugli zemaljskoj. Neka koji pokuša narodu kod mise govoriti samo o Isusu, samo o brizi za potrebe naših bližnjih — svake nedjelje ili blagdana, bez ikakvih natruha, bez prijetnji, bez soljenja pameti vjernicima svojim mudrostima ili domišljatostima, bez priča o uspjehu kršćanstva negdje u dalekom svijetu. Neka koji kateheta pokuša držati vjeronauk bez podilaženja svojim neredovitim polaznicima, bez organiziranja zabave ili rekreacije u vrijeme kad se treba držati ozbiljna, najozbiljnija nastava, za koju smo dugo govorili da je država gleda prijekim okom.

»Običnim« vjernicima savjete obično daju svećenici pa ću se ograničiti samo na jedan. Neka oni imućniji i rastrošniji, koji redovito zalaze u kakav restoran ili kavanu, prestanu davati napojnicu, i neka novac koji bi dali konobaru, kako bi se pokazali velikodušnim, dadu prvom prosjaku na kojeg se namjere nakon toga. I neka za to ne zna nitko osim konobara, koji će se ubuduće suzdržljivije smiješiti i možda pružiti neka kvalitetniju uslugu. Zar ne košta jednako?

Bližnji je nezaobilazan na putu k Ocu i neodgovorno držanje prema bližnjemu (onomu koji se ne bira) može pomrsiti sve naše računice i projekte dolaska Ocu. Odgovorno uračunavanje bližnjega otvara put do istine, otvara put do Oca. Isus nas je sasvim čvrsto prikovao za zemlju po kojoj hodaju naši bližnji kako bismo našli pravi put, kako bismo krčili pravi put do Oca. Ja namjerno pišem o brizi za potrebe bližnjega, a ne o ljubavi prema bližnjemu, kako se elegantnim terminom ne bismo zavarali i počeli njegovati svoje vlastite emocije, a ne *ljudske* odnose. U brizi za bližnjega nema ništa veličanstveno, nema ništa što bi trebalo biti od interesa za tisak ili televiziju. Veličanstvena je samo skrovita molitva koja to slijedi, u kojoj se pojavljuje Isus koji sve dublje otkriva svoju istinu. Mali put, ali drugoga nema!

Čemu će nam križ, istina i put, ako nemamo život, ako stvarno ne živimo život? Ni ljudi ni kršćani nisu strojevi ih programirani roboti,

Od ljudi se ne traže u prvom redu djela, potezi, programi, tvrdnje, hoda-
nje, ponašanje, teturanje pod križem, posluš, mrtvljenje ili povlačenje.
Čitajmo Evanđelje otvorenim očima, otvorenim umom i otvorenim sr-
cem. Isus je živio puni život, život s ljudima i život s Ocem, i to ovdje,
za života na ovoj istoj i našoj zemlji, pod jednako dobrim i lošim uv-
jetima koje i mi imamo, u kojima i mi vegetiramo. Isus nije vegetirao
kao biljka, on je živio ljudski život koji mu je bio darovan od Oca kao
i ovaj naš. I on je sa svojim poočimom bio u političkoj ili možda eko-
nomskoj emigraciji. I on je učio iz knjiga (u svojoj vlastitoj večernjoj
školi) u kojima se do pravog znanja i istine morao probijati čitajući iz-
među redaka, bježao od kuće u latentnoj dobi u potrazi za više artiku-
lirane istine; i on se zabezeknuo kad je shvatio pritrčavši Ivanu u pomoć
da nije šala otvoriti ljudima put koji je Ivan obećavao, pa se brzo po-
vukao u pustinju da ispita svoje motive, svoje namjere i svoju spremnost
da služi samo Ocu u njegovoj brizi za ljudski život. Da ne nabrajamo
dalje, primimo se čitanja Evanđelja po stoti ili tisući put dok ne otkri-
jemo da Isus nije glumio ljudski život, da nije sipao kao iz rukava ulivenc
mudrosti, da je živio pravi ljudski život i prije Getsemanija, gdje ga je
spopala duševna stiska dok je očekivao hapšenje. Isus nam ne nudi ni
više ni manje od onog što je on sam živio i ne traži od nas ni više ni
manje od onog što je sam ponudio. Ne zaboravimo pritom da je on bio
još i Bog i da je otvorio put koji nazivamo otkupljenjem. On je već obavio
lavovski dio posla, ali nam je natuknuo u oproštaju s učenicima da će-
mo, ako njemu vjerujemo, činiti i veća djela od njegovih. Isus nije nikada
govorio o »dolini suza«, ali je govorio o križu. A govorio je o škrgutu
zubi nakon ovog svijeta.

»Mala« Terezija kaže da treba imati mnogo iskustva da se sh\ ate Isu-
sove riječi: »Kraljevstvo je Božje ovdje, u vama.« Mi okolnosti ljudskog
života ne možemo mijenjati. Isus kaže da čovjek ne može sebi produžiti
stas ni za jedan pedalj. Međutim, čovjek može mijenjati i promijeniti
stav prema ljudskom životu, prema bližnjima i prema Bogu tako da uđe
u pravi život još ovdje na zemlji. Nema papinske odluke koja nas više
potiče da se veselimo papinoj neprevarljivosti od one kojom je Pio XI.
kanonizirao Tereziju Martin. Ona cijelim svojim životom svjedoči, a papa
je to potvrdio, da se nebo mora početi živjeti na zemlji. Ne postoji dmgi
način kvalifikacije za nebo, nego da se ovdje na zemlji uigramo u životu
ljubavi, koji je jedini način života u nebu. Terezija hrabro kaže da će
nakon smrti »doduše vidjeti Boga, ali da u pogledu ži\ota s njim neće
imati ništa više nego što već ima na zemlji«.

Sada kad u naše dane Crkva raskida i posljednje spone koje su je ve-
zale za sustave eksploatacije (a nadajmo se da neće uspostavljati nove),
smijemo pretpostaviti da će se kršćanstvo orijentirati na realizaciju
ljudske, duhovne slobode kojoj je jedina svrha da se nađe pravi put do
Oca. Društvenu slobodu možemo postići plaćanjem poreza ili čak neade-
kvatno plaćenim radom, koji su do sada mnogi smatrali eksploataci-
jom, ako samo kršćanstvo ponudi i osigura okoliš za stjecanje *ljudske*,
duhovne slobode. Ako nam je stalo do materijalnih dobara, moramo pri-
željkivati više reda, više discipline i manje društvene slobode. Ako nam
je stalo do duhovne slobode, onda prema društvenoj slobodi možemo

biti indferentni, bar što se tiče nas samih. Isus nije imao društvenu slobodu, ali je izveo djelo kojemu nije ništa ravno. A nama je ponudio da učinimo i više ako povjerujemo da on ima istinu. Ponovit ću još jednom da je Isus bio indiferentan prema društvenom sustavu. Što je moglo biti manje indiferentno jednom Židovu od rimske vlasti, ali je Isus, ne obazirući se na nju, učinio što je od njega tražio Otac. I učinio je to kao sluga, a ne kao gospodar. Zato i nije smatrao da se nalazi pritiješnjen ili prikraćen rimskom militarističko-inflacionističkom mašinom.

Ima li kakav unutrašnji kriterij koji nam može pokazati da smo krenuli putem koji nas vodi dublje u Božje kraljevstvo ovdje na zemlji, koji u nas sve dublje ukorjenjuje Božje kraljevstvo?

Ima!

Ja ne znam nijednog čovjeka koji je više pridonio unapređenju i osvješćivanju ljudske evolucije i otvaranju puta do Oca od Ivana Krstitelja, Isusa, Franje iz Assisija i Terezije iz Liseuxa. Možda je ovaj izbor nastran ili uskogrudan, ali teško je zamisliti da se ljudska evolucija i čovjekovo otkrivanje Boga, kakav on jest i jednakog za sve ljude, može ičim unaprijediti više nego afirmacijom Duha kao agensa evolucije (Ivan), jednakom brigom za svoje potrebe i za potrebe bližnjih (Isus), bezuvjetnom osobnom slobodom (Franjo) i praktičnom demokratizacijom sjetosti (Terezija). Svi su oni ne dali nego upotrijebili svoj život kako bi objelodanili svijetu istinu koja im je bila dana da je upoznaju. Svi su oni bili totalno usamljeni prije nego su učinili prodor svojom istinom: Ivan nije do zadnjeg časa znao je li išao pravim putem; Isus se u jednom času žalio Ocu da ga je ostavio; Franjo nije našao pravo društvo, osim u raspetom Isusu koji ga je markirao na La Verni; Terezija se u svojoj osami dovlačena neba na zemlju čudila što ateisti ne čine više samoubojstava.

Kako su počeli svoj pohod? Svatko je od njih, imajući nagovještaj dolaska novog svijeta, nagovještaj novog Božjeg došašća, bio u stanju da u svijetu koji ga okružuje uoči znakove propadanja i rasapa i da pozove svijet na izgrađivanje novog života. Svi su oni započeli svoju misiju okretanjem leđa svijetu, koji je počeo rapidno iščezavati, i pozivajući: »Napustite svijet koji propada! Približilo se Božje kraljevstvo!« Usudili su se tako govoriti drugima. Terezija nije ljudima upućivala riječi. Ona je uzdisala: »Htjela bih da ljudi shvate, ...« i ostavila je ljudima ne povijest svoga života ili svoga djelovanja, nego povijest svoje duše. Svi su ti Božji ljudi u probijanju puta do Oca naišli na bogatstvo *ljudskog* života, koje ih je ohrabralo ne samo da sami prionu uz novi svijet, nego da i drugima osiguraju i garantiraju to isto bogatstvo ljudskog i božanskog života ovdje na zemlji, ako samo iskreno krenu da traže put do Oca.

Sve je to bogatstvo života ponudeno i rasuto među ljude *zaslugom* samog Boga koji je postao čovjekom, da živeći i djelujući kao čovjek pokaže ljudima kakav je život Bog namijenio čovjeku. Takav se život može živjeti po Duhu, s bližnjim, u slobodi i ovdje na zemlji. Zemlju ne treba prepustiti životinjama i eksploatorima. Životinjama i eksploatorima treba prepustiti borbu za opstanak, a život, pravi ljudski život treba grčevito braniti, osvajati i živjeti.

Isus je rekao za sebe da je »put, istina i život«. Isus je život! Ako uđemo u život kako ga je živio Isus, ako ovdje na zemlji imamo osjećaj i dojam života s njim, onda ćemo biti u stanju da govorimo ljudima da okrenu leđa svijetu koji propada i da im nudeći Božje kraljevstvo pomognemo da uđu u život. Prvo ovdje na zemlji, a onda i na nebu! Teško se zvati kršćaninom ako nismo kadri pozivati ljude da se okane nadmetanja u svijetu koji propada i ako im nismo u stanju osigurati duhovni okoliš u kojem će moći živjeti Božje kraljevstvo.

»Okrenite leđa svijetu! Približilo se Božje kraljevstvo!«

Ne znam što više potiče ljude da shvate kako Isus ima vrelo žive vode: dugački članak poput ovoga, ili dobar ispit savjesti koji ih upućuje na zaključak da bez Isusova pristupa životu trate vlastiti život?

THE SAINTS ARE STILL SILENT

Summary

Times of rapid social change offer an excellent opportunity for an assessment of how far the hopes of the past have been realised and for ideological, doctrinal or personal conversion, before individuals or institutions cease to be able to contribute to the benefit of mankind or of society. The present generation is witnessing the last stage of the decline and sunset of the capitalist world, which is based on the profit principle and supported by the puritan creed of social usefulness as a prerequisite for a man's salvation.

The Church now has a new and extraordinary opportunity to sever all its connections, however weak and reluctant these may be nowadays, with power structures and their supporting ideologies. The Church must leave all responsibility for the functioning of social survival systems to the state and its organizations, and regain the freedom it needs to be able to care for *human* life without compromising with the new world-order which is gaining ground at an ever-increasing speed.

To make its own mission valid and more efficient than it has been in the past twenty centuries, the Church must stop leaving the earth to animals, profit-makers and the wielders of power. It has to offer a rich human life to its members. As a body established for a specific mission, the Church can only carry out that mission by starting and continuing to present Jesus as a real model of *human* life for man, who should not be concerned first with his own survival, but with the needs of his neighbour.

The only practical advice Jesus gives to those who believe that he has the truth is to do as he has done.